

Pedagogická
fakulta
Faculty
of Education

Jihočeská univerzita
v Českých Budějovicích
University of South Bohemia
in České Budějovice

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích

Pedagogická fakulta

Oddělení celoživotního vzdělávání

Závěrečná práce

Třídní klima na malotřídních školách

Vypracoval: Mgr. Jana Horáčková

Vedoucí práce: Mgr. Renata Jandová

České Budějovice 2016

Prohlášení

Prohlašuji, že svoji závěrečnou práci jsem vypracovala samostatně, pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své závěrečné práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

V Českých Budějovicích dne 12. prosince 2015

.....

Mgr. Jana Horáčková

Anotace

Závěrečná práce je rozdělena na dvě části, teoretickou a praktickou.

Teoretická část se zabývá pojmy klima školní třídy, druhy třídního klimatu, faktory určující klima třídy. Dále se také věnuje rozdílu mezi pojmy klima, atmosféra a prostředí třídy. Zaměřena je také na aktéry, kteří se podílejí na tvorbě třídního klimatu. V závěru teoretické části je zmíněna charakteristika malotřídní školy a vyučování na tomto typu školy.

Praktická část se zaměřuje na výzkum klimatu třídy ve školách malotřídních i plně organizované základní školy. Výzkumu se zúčastnili žáci 3. – 5. ročníku základních škol v Jihomoravském kraji. Použit byl standardizovaný dotazník „My class inventory“ („Naše třída“). Výsledky jsou prezentovány za pomoci tabulek a grafů, jež jsou doplněny komentářem.

Klíčová slova: klima třídy, žák, učitel, rodič, malotřídní škola, plně organizovaná škola, dotazník MCI

Abstract

My final work is divided into two parts, a theoretical and practical one.

The theoretical part deals with the terms such as a classroom social climate, its types and determining factors. It also describes the difference between the terms a classroom social climate, atmosphere and classroom environment. Furthermore, it concentrates on the participants who create the classroom social climate. In the final part, there is a brief characteristic of a small primary school and teaching in such a type of school.

The practical part is focused on the research of the classroom social climate in small primary schools and primary schools. The 3rd – 5th grade students from the South Moravian Region participated in my research. There was used a standardized questionnaire 'My Class Inventory'. The results were presented in charts and graphs with comments.

Keywords: classroom social climate, pupil, teacher, parent, small primary school with composite classes, primary school, MCI questionnaire

Poděkování

Děkuji vedoucí závěrečné práce, Mgr. Renatě Jandové, za odbornou pomoc, cenné rady, podnětné připomínky, ochotu a vstřícnost při vedení a zpracování mé závěrečné práce. Děkuji všem učitelům, kteří mi pomohli při zprostředkování dotazníků. Také děkuji všem respondentům, kteří byli ochotni vyplnit dotazníky.

Obsah

Úvod	8
1 Teoretická část	10
1.1 Klima školní třídy	10
1.2 Druhy třídního klimatu	13
1.3 Vymezení pojmu a definice (prostředí, atmosféra, klima).....	14
1.4 Faktory ovlivňující třídní klima	16
2 Účastníci klimatu.....	18
2.1 Učitel – tvůrce klimatu	19
2.2 Žák – tvůrce klimatu	20
2.3 Rodiče – spolutvůrci třídního klimatu	21
3 Malotřídní školy	23
3.1 Vyučování na malotřídní škole	25
4 PRAKTICKÁ ČÁST	28
4.1 Cíle výzkumu	28
4.2 Popis výzkumné metody.....	28
4.2.1 MĚŘENÍ KLIMATU – Dotazník MCI	28
4.3 Formulace předpokladů	29
4.4 Popis výzkumného vzorku	30
4.4.1 Základní informace o školách, které se účastnili výzkumu.	30
4.5 Vlastní výzkumné šetření.....	31
4.5.1 Srovnání zkoumaných tříd.....	39
4.5.2 Shrnutí výsledků výzkumu.....	41
ZÁVĚR	43

Seznam použité literatury	45
Seznam tabulek, obrázků a grafů	48
Příloha	49

Úvod

Jako téma závěrečné práce jsem si zvolila třídní klima na malotřídních školách. Téma malotřídních škol mě zaujalo ze dvou důvodů. Tím prvním je, že jsem učitelkou na malotřídní škole. Druhý důvod vyplývá z nedůvěřivosti veřejnosti, vůči malotřídním školám, které jsem poslední dobou zaznamenala ve svém okolí.

Škola v každém z nás vytváří jakýsi základ, od kterého se odrážíme v podstatě celý život. Většinové mínění je takové, že ve škole člověk nabývá vědomosti. Čemuž dávám za pravdu, ale škola poskytuje také mnoho dalších důležitých podnětů pro život, například komunikaci nejen se spolužáky a kamarády, ale také s učiteli či dalšími dospělými jedinci. Dále zde dochází k různým sociálním interakcím. Žák získává ve škole nejen vědomosti, ale také dovednosti, které uplatňuje ve svém životě.

Každý rodič chce pro své dítě to nejlepší. Touží také po tom, aby jeho dítěti bylo poskytnuto co nejlepší a nejkvalitnější vzdělání, které bude moci nadále rozvíjet. Dnešní doba poskytuje mnoho rozmanitých možností pro studium na základní škole (dale jen ZŠ). Zaměření škol je různorodé například specializace na matematiku, tělesnou výchovu, jazyky, atd. V základu se ale v České republice rozlišují dva typy základních škol. Jsou jimi školy malotřídní a běžné základní školy, tedy školy, které vyučují v každé třídě pouze jeden ročník.

Malotřídní školy jsou v povědomí veřejnosti, ale mnozí k nim zaujímají negativní postoj a nepovažují školy tohoto typu za plnohodnotné. Charakteristické je pro malotřídní školy venkovské prostředí, nižší počet žáků a především spojení dvou a více ročníků do jedné třídy. Výuka je zde také odlišná od běžných základních škol. Prostředí školy je ve většině případů označováno, jako prostřední rodinného typu. Školy jsou co do organizace rozdílné, ale měly by poskytovat stejně kvalitní vzdělávání, pomoci s navázáním sociálních interakcí a vnímat každého žáka jako osobnost.

V teoretické části jsem se zaměřila především na klima třídy obecně, vymezení daného pojmu klima třídy, atmosféra a prostředí. Dále se věnuji také dvěma

druhům klimatu, a to pozitivnímu a negativnímu. Nelze také opomenout aktéry, kteří se podílí na tvorbě třídního klimatu. V neposlední řadě zde popisuji také charakteristiku malotřídních škol a vyučování na tomto typu školy.

Praktická část se zabývá analýzou dotazníkového šetření, které jsem prováděla na malotřídních školách i na škole plně organizované. Všechny školy, jež se zúčastnily výzkumu, jsou školami venkovskými a nacházejí se v Jihomoravském kraji. Vzdálenost mezi školami je maximálně 12 km.

Hlavním cílem mé práce bylo zjišťování klimatu na malotřídních školách ve srovnání se školou plně organizovanou a srovnání jednotlivých tříd mezi sebou.

1 Teoretická část

1.1 Klima školní třídy

Každý z nás, si občas vzpomene na školní léta, ale naše vzpomínky jsou rozdílné. Jedni se rádi vrací do školních let a s úsměvem na tváři si vybaví svá školní léta, jiní se raději těmto vzpomínkám vyhýbají. Jedno máme společné, škola přispěla k formování naší osobnosti. Jestliže naše vzpomínky směřují k tomu, jak rádi jsme do školy chodili nebo jak jsme se zde cítili, můžeme hovořit o tom, jaké klima měla naše třída. Kdo z nás si vzpomene na vybavení třídy, rozmístění nábytku, výzdobu, aj., přemýšlí nad faktory, které ovlivňovali naše třídní klima. Málo kdo z nás ví, že při těchto vzpomínkách přemýšlíme nad tím, jaké bylo naše klima třídy.

Každá třída má své specifické klima. Školní třída¹ představuje jistou sociální skupinu, která si utváří vlastní třídní klima. Na jeho tvorbě se podílejí nejen všichni žáci, ale také učitelé, jež ve třídě vyučují. Mareš popisuje školní třídu, jako prostředí, kde vzniká specifická sociálněpsychologická proměnná, kterou označuje jako sociální klima školní třídy.

Klima školní třídy má následující znaky: jedná se o skupinový jev, nikoliv individuální. Každý z aktérů může mít určitý názor na klima třídy. Vytváří se nejen z osobní zkušenosti žáků či učitelů, ale také pomocí diskusí žák a žák, učitel a žák, učitel a rodič.

Klima může být ovlivněno také tím, kde se daná škola, nachází (velkoměsto, krajské město, male město, vesnice), spádovou oblastí žáků, sociálním kontextem, atd. (MAREŠ, JEŽEK 2012)

---

¹ „Třída – skupina žáků stejného věku, kteří jsou společně vyučováni ve škole, základní sociální a organizační jednotka školního vzdělávání.“ (PRŮCHA, WALTEROVÁ, MAREŠ 2001)

Podle Vykopalové je sociální klima třídy jev mnohotvárný a složitý. Jedná se o soubor všech vnitřních a vnějších podmínek, které působí ve vzájemné součinnosti na jednotlivé žáky a učitele. Vzájemně ovlivňují také jejich chování. Školní třídu chápe jako sociální skupinu, utvořenou na základě formálních znaků členů (věk, bydliště, prospěch, atd.). (VYKOPALOVÁ, 1992)

„Sociální klima školní třídy je ovlivňováno celou řadou vnějších i vnitřních činitelů působících s vysokou proměnlivostí, je možno alespoň rámcově vymezit určitou typologii školních tříd:

- a) *vyrovnaná třída, s klidnou pozitivní atmosférou,*
- b) *rapsodická třída, která se skládá z několika roztržitých skupin, kde nelze očekávat systematickou, stabilní práci, projevující se velkou variabilitou vzájemných vztahů,*
- c) *lhostejná třída, nesourodá, kde nejsou vyhraněny vzájemné pozice členů, třída postrádající pozitivní motivaci,*
- d) *opoziční třída, kde vyvstávají časté konfliktní situace ve vztazích učitel a žák.“*
(VYKOPALOVÁ, 1992, s. 6)

Vlivy, které mohou ovlivnit klima třídy, jsou podle Vykopalové následující:

- vliv hodnocení školního výkonu žáka učitelem,
- školní neúspěšnost žáků,
- vliv odměn a trestů na chování a výkon žáků.

Hodnocení školního výkonu ovlivňuje vztah mezi učitelem a žákem. Má-li být hodnocení správné, musí být objektivní a mělo by vycházet z poznání individuální žákovy osobnosti. Mělo by plnit čtyři základní funkce: diagnostickou, informační, formativní a zpětnovazební. Při hodnocení by se měl učitel snažit vyhnout chybám, jako je např. haló efekt nebo předsudky.

Za neprospívajícího žáka je zpravidla považován ten, který soustavně z jednoho nebo více předmětů nedosahuje určitých výsledků, které jsou předepsané učebním a klasifikačním řádem. Žák je obvykle s takovou situací smířen a neočekává jiný postoj od svého okolí. Přitom může jít o jednu z příčin, které mohou vést

k takovému postoji, a to jsou například: onemocnění, poranění nebo otřes mozku, které může vést ke snížení rozumové schopnosti; drobné poranění mozkové kůry, které se projevuje jako dyslexie; projevy LMD (lehká mozková dysfunkce) vzniklá při porodu; příznaky dětské neurózy, jež se projevuje přecitlivělostí, neklidem, úzkostlivostí, atd.

Odměny a tresty jsou dalšími z vlivů, působící na klima školní třídy. Pochvala i pokárání mají své motivační účinky, vztahující se jak k chování, tak výkonu žáka. Pochvala je více důležitá u žáků málo výkonných a úzkostných. Udělování odměn a testů má svoje pravidla, aby nepozbyla účinnosti. U odměn je důležité, aby byly provedeny bezprostředně po výkonu a používat je v takové intenzitě, aby plnily svůj účel a byly pro žáky motivací nikoli stereotypem. I tresty či nějaké pokárání by se měly řídit určitými pravidly. Nejdříve by mělo být stanoveno, za co je možné určitý způsob pokárání dostat a měly by být umírněné. Příliš vysoké či zbytečné tresty by mohly u žáků vyvolat strach. Učitel by měl mít na paměti, že všechny výše zmíněné vlivy, se podílí na tvorbě třídního klimatu. (VYKOPALOVÁ, 1992)

1.2 Druhy třídního klimatu

Třídní klima se rozděluje na pozitivní a negativní. Podle Fialové a Matýskové, lze znaky jednotlivé znaky rozdělit následovně.

Tabulka 1: Druhy třídního klimatu

Pozitivní klima	Negativní klima
Výchovný přístup učitele	Autoritativní přístup učitele
Převaha povzbuzování	Převaha kritiky
Dobrá motivace (učitelů i žáků) k práci, zaujetí pro činnost	Nedostatečná motivace k práci, nezaujetí pro činnost
Orientace na úspěchy a pokroky	Orientace na neúspěchy a chyby
Efektivní organizace práce	Nadměrná organizovanost nebo naopak chaos
Čas na práci	Shon a spěch
Klid na práci	Hodně rušivých vlivů
Jasná pravidla	Nejasná nebo neurčená pravidla
Pohoda	Nepohoda, atmosféra strachu, úzkost
Společné chvíle	Absence společných cílů
Otevřená vzájemná komunikace	Narušená vzájemná komunikace
Snášlivost	Nesnášlivost
Spolupráce	Rivalita, soupeření
Přátelské vztahy	Nepřátelské vztahy
Spoluprožívání radosti druhých	Škodolibost při neúspěchu
Pochopení pro druhé	Jednostranné upřednostňování vlastních potřeb
Tolerance	Netolerance

(zdroj: Fialová, Matýsková, 2007, str.13)

V případě pozitivního klimatu jsou žáci i učitelé motivováni k práci, panuje zde čas a klid na práci. Aktéři si navzájem pomáhají, tolerují se, čímž dochází k lepší a efektivnější školní práci. Pokud ve třídě převládá negativní klima, jsou výsledky opačné. Dochází zde ke ztrátě motivace, nesnášlivosti či netoleranci. Žáci nemají společné cíle, naopak jsou si vzájemně rivaly a často mezi sebou soupeří. Žádoucí je tudíž spíše klima pozitivní, které všem zúčastněným usnadňuje práci i pobyt ve třídě.

Grecmanová uvádí, že znaky pozitivního klimatu můžeme hledat již v samotném pojmu klima. Dále to rozvádí Doležalová, která se jednotlivým znakům věnuje ve sborníku příspěvků, týkajícího se klimatu současné české školy.

K - komunikace, kooperace. Přátelské klima při výuce podporují takové metody a formy práce, které vedou ke komunikaci a vzájemné kooperaci. Těmito prostředky snadněji dosáhneme kvalitní výuky. Pozitivní klima je důležitou podmínkou pro příznivý průběh vyučování.

L - ladění (pozitivní). Pozitivní ladění, podporuje kladný přístup při vyučování. V závislosti na optimálních psychických podmínkách ve výuce, se udržuje také psychické zdraví žáků a učitelů.

I - inovace. Inovace je proces, při kterém dochází k zavádění nových prvků a postupů do vyučovacího procesu. Je tedy důležité používat inovaci při vzdělávání žáků i učitelů, jelikož i oni jsou tvůrci třídního klimatu.

M - moderní metody a jejich aplikace. Aby učitel mohl tímto prvkem přispět k pozitivnímu klimatu, je důležité jeho další vzdělávání. V dnešní době lze využít širokou škálu dalších kurzů, seminářů, dílen či letních škol, které nás seznámí s aktuálními trendy ve výuce.

A - aktivita. Udržovat příznivé klima, je velmi náročné. Je tedy třeba na klimatu neustále pracovat. Od nás učitelů je vyžadována aktivita v aplikaci didaktických prostředků do praxe, ve formulování a analýze problémů v praxi a aktivitu při jejich řešení, v projektování nových postupů. (DOLEŽALOVÁ, 2003)

Dále se rozlišuje klima aktuální a preferované. Klima aktuální, tedy to fakticky existující, které v dané době a v určité třídě nastalo. Klima preferované znamená, takové jaké si žáci a učitelé přejí, ale fakticky ve třídě neexistuje.

1.3 Vymezení pojmu a definice (prostředí, atmosféra, klima)

Nedílnou součástí třídního klimatu, je také klima školy, jež je jakýmsi nadřazeným pojmem, pro klima třídy. Pedagogický slovník definuje klima školy následovně *„Sociálněpsychologická proměnná, která vyjadřuje kvalitu interpersonálních vztahů a sociálních procesů, které fungují v dané škole, tak, jak ji vnímají, prožívají a hodnotí učitelé, žáci, příp. zaměstnanci školy. Součástí klimatu školy je např. klima učitelského sboru, klima škol. tříd, celkového prostředí školy atd.“* (PRŮCHA,

WALTEROVÁ, MAREŠ, 2001, s. 100) Každá škola má své specifické klima, které na nás bude působit rozdílně. Což je dáno tím, že každý z nás jsme jedinečná osobnost. Klima školy je utvářeno uvnitř školy, stejně tak jako klima třídy je záležitostí dané třídní skupiny.

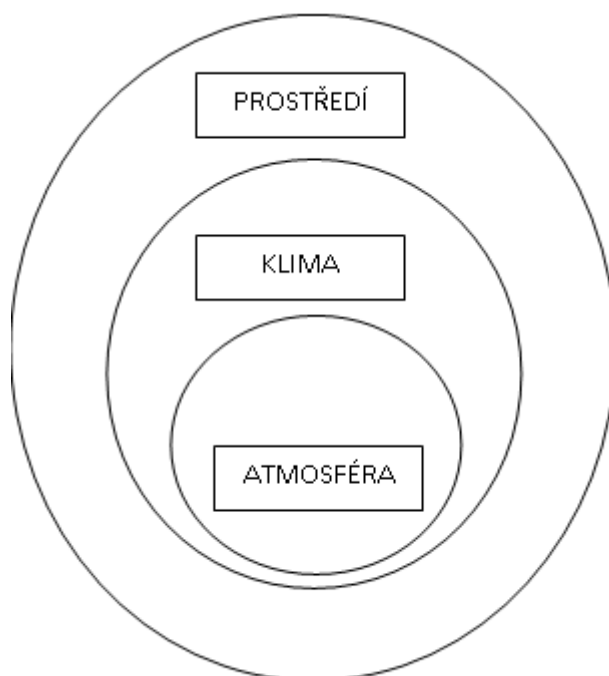
V souvislosti s klimatem třídy a setkáváme také s pojmy prostřední a atmosféra třídy. Nelze tyto pojmy opomenout, ba naopak velmi úzce souvisí s tématem.

„Prostředí je nejobecnější pojem, který má široký rozsah a netýká se jen sociálně-psychologických aspektů. Prostředí třídy zahrnuje také aspekty architektonické (celkové řešení učebny, vybavení, velikost a rozmístění nábytku), hygienické (osvětlení, větrání, vytápění), akustické (úroveň šumu a hluku, dozvuk, odraz zvuku), aj.“ (MAREŠ 1988, s. 3)

Atmosféra je pojem s mnohem užším rozsahem. Používáme ho ve smyslu krátkodobého, situačně podmíněného, sociálního a emočního naladění ve třídě. Tento jev se mění během dne nebo dokonce během jedné vyučovací hodiny. Atmosféra se může změnit při přestávce, po neshodě mezi žáky, po zkoušení a následném oznámkování, atd. Jde tedy o emočně vypjatější a variabilnější situace, ve kterých širší klima, může, ale nemusí působit. Např. *„Celoroční klima třídy, charakterizované kooperací, nemusí při individuálním zkoušení na žáky působit a jejich individuální výkony mohou být naopak motivovány spíše soutěživostí.“* (LAŠEK 2001, s. 40)

Klima je specifická sociálněpsychologická proměnná, tzn., že představuje trvalejší sociální a emocionální naladění žáků dané třídy. Klima je tvořeno žáky a učiteli v interakci. (LAŠEK 2001,). Mareš definuje klima školní třídy následovně: *„Termín sociální klima označuje jevy dlouhodobé, typické pro danou třídu a daného učitele po několik měsíců, či let. Jejich tvůrci jsou žáci celé třídy, skupinky žáků v dané třídě, jednotliví žáci, učitelé vyučující v dané třídě.“* (MAREŠ 1998, s. 4) Můžeme tedy říci, že třídní klima, je tvořeno třídou, tedy všemi jejími aktéry. Funguje v interakci učitel-žák, vztah učitel-žák, vztah žák-žák.

Všechny tři pojmy prostředí, atmosféra a klima společně souvisí. V následujícím grafu (LAŠEK 2001) jsou naznačeny jejich vazby.

Obrázek 1: Vazby atmosféry, klimatu a prostředí

1.4 Faktory ovlivňující třídní klima

V této kapitole se zaměřím na faktory a determinanty třídního klimatu. Čapek uvádí edukační prostředí třídy podle Průchy (2002, s. 66) následovně.

Fyzikální faktory, které představují vybavení a rozmístění učebny (např. osvětlení, prostorové dispozice, nábytek, barvy stěn, aj.).

Psychosociální faktory, jež dále dělí na stabilní (trvalejší sociální vztahy mezi účastníky vzdělávacích procesů) – klima třídy a proměnlivé (krátkodobé stavy interakce mezi účastníky vzdělávacích procesů) – atmosféra ve třídě. (ČAPEK 2010)

Klima školní třídy nelze považovat za jednotlivý celek, ale skládá se z jednotlivých prvků. Obvykle působí společně, vytvářejí společnou spleť strukturu. U Laška se setkáváme s pojmem determinanty, které považuje jako skutečnosti ve škole

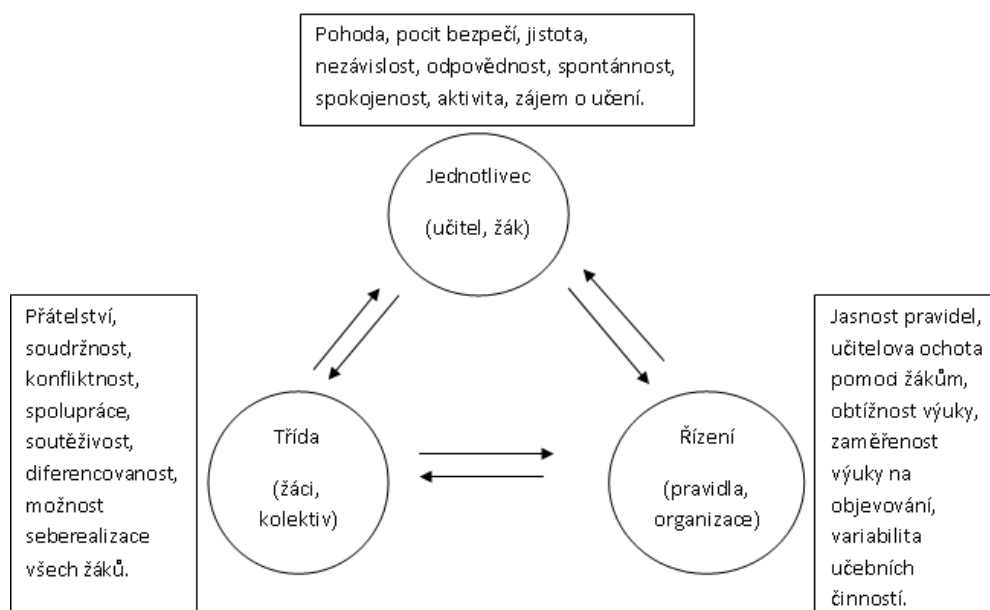
a třídy, jež ovlivňují vznik, podobu a účinky klimatu. Mezi determinanty například (dale jen např.) řadí:

- Zvláštnosti školy: typ školy a její zaměření (Základní škola, střední odborná škola, gymnázium...) a pravidla školního života (školní řád, vyžadované dodržování a sankce).
- Zvláštnosti vyučovacích předmětů a pedagogických situací: laboratorní, dílenské práce, aj.
- Zvláštnosti učitelů: osobnost učitele, učitelovo pojetí výuky.
- Zvláštnosti žáků: žák jako člen třídy, žák jako individuální osobnost. (LAŠEK, 2001)

Důležitým faktorem, který také ovlivňuje klima třídy, a nelze ho opomenout, je školní klima. Na tvorbě školního klimatu se podílí také řízení školy, klima učitelského sboru, školní vzdělávací program, celkové prostředí školy, jeho image, atd.

2 Účastníci klimatu

Jak jsem již zmiňovala, faktory třídního klimatu se navzájem ovlivňují. Nemohou existovat odděleně, nezávisle na sobě. To dokazuje i obrázek číslo 2. Všechny složky jsou zde v interakci, váží se tedy na sebe: interakce učitel – žáci, ale také interakce žák – žáci.

Obrázek 2: Faktory určující klima třídy

(zdroj: Filová, 2009, str. 178)

Dříve než si vymezíme jednotlivé faktory, které se podílejí na klimatu školní třídy, definujeme si třídu jako takovou. Pedagogický slovník pojímá třídu jako skupinu žáků, kteří jsou si věkově blízcí a vyučují se společně ve škole. Třída je považována za základní sociální a organizační jednotku školního vzdělávání. Dále je definována jako prostorová jednotka, kde se zpravidla odehrává samotné vyučování. (PRŮCHA, WALTEROVÁ, MAREŠ, 2001) Pro klima třídy jsou důležití jak žáci, tak samotná vyučovací místnost. Dalším, kdo vytváří klima třídy je učitel a za nepřímé spolutvůrce můžeme považovat i rodiče.

2.1 Učitel – tvůrce klimatu

„Učitel je považován za jednoho ze základních činitelů vzdělávacího procesu. Profesionálně kvalifikovaný pedagogický pracovník, spoluodpovědný za přípravu, řízení, organizaci a výsledky tohoto procesu. Tradičně byl učitel považován za hlavní subjekt vzdělávání, zajišťující ve vyučování předávání poznatků žákům. Současné pojetí učitele, zdůrazňuje jeho subjektivně-objektivní roli v interakci se žáky a prostředím. Učitel spoluvytváří edukační prostředí, klima třídy, organizuje a koordinuje činnosti žáků, řídí a hodnotí proces učení.“ (PRŮCHA, WALTEROVÁ, MAREŠ, 2001, s. 261)

Učitel je pro žáky, vedle rodiče, hlavní autoritou, především v prvních letech školní docházky. Do třídy vnese určitý řád, styl výuky, dovednosti, atd. *„Ve třídě by měl dbát na rozvoj žákovy osobnosti, na jeho schopnost kooperovat, potencovat zájem a zaujetí dětí pro vzdělání.“ (LAŠEK 2001, s. 26)* Jak uvádí Mareš podle Vykopalové, náleží učiteli úloha utváření sociálního klimatu ve třídě. Má tedy velkou možnost působit na klima třídy, ale neměl by se povyšovat do role nějakého soudce či dozorce. Učitel zde není proto, aby ve třídě uplatňoval svoji nadřazenost, ale měl by pomoci žákům projevit aktivitu a iniciativu. Ovšem pravidla, která byla stanovena, mají být srozumitelná, jasná a splnitelná. Každý učitel, vyučující v dané třídě se podílí na tvorbě třídního klimatu. Zvláštní postavení má třídní učitel. Jeho úkolem, je aby své žáky dostatečně poznal, věděl, kdo a co na ně působí (až již kladně či záporně), měl by se snažit rozvíjet jejich schopnosti a dovednosti. Právě třídní učitel bývá často pro své žáky vzorem a jistým motivujícím článkem v jejich rozvoji. Každý učitel přistupuje ke svým studentům rozlišným způsobem. Učitelské přístupy se u různých pedagogů a v různých třídách mohou lišit. Někteří jsou velmi inovativní a využívají nejrůznějších metod a forem výuky, jež jsou pro žáky něčím novým, neobvyklým, zajímavým, dávají prostor pro komunikaci či bádání. Lašek zmiňuje Andersonovou, která identifikovala čtyři učitelské přístupy:

- Učitel vyučovatel – používá spíše tradičních postupů, je často striktní, přísný a nesmlouvavý. Vyžaduje přesné definování pojmů.

- Učitel interaktivní – vede žáky ke komunikaci. Zpětná vazba není pro žáky výčtem jeho menších dovedností či neadekvátních reakcí.
- Učitel řídicí – snaží se, aby všechno podléhalo jeho neustálé kontrole.
- Učitel supervizor – zdůrazňuje komplexní rozvoj žáka. Jeho aktivity spíše jen z povzdálí dozírá. Upřednostňuje u žáků možnost osobního tempa a růstu. (LAŠEK, 2001)

Dnes nejen žáci, ale také rodiče spíše preferují ty učitele, kteří do své výuky vnášejí novinky, dávají hodinám svůj osobitý styl a především podporují žáky v jejich aktivitách a nechávají prostor pro jejich osobní rozvoj. Každý byt sebevíce inovativní a oblíbený učitel přichází do kontaktu se stresovými situacemi, či změnami nálad. Aby byl schopen podporovat pozitivní klima ve třídě, měl by je umět ovládat a umět se s nimi co nejlépe vypořádat. Svým pozitivním přístupem ke svému povolání a k výuce samotné, podporuje dobrý psychický rozvoj svých žáků, má důvěru rodičů i svých kolegů. Napomáhá tím nejen k dobré tvorbě třídního klimatu, ale také k lepší tvorbě klimatu školního.

2.2 Žák – tvůrce klimatu

Každá třída je složena z žáků, kteří se také aktivně podílí na tvorbě klimatu třídy. Pedagogický slovník definuje žáka jako člověka, který je v roli vyučovaného subjektu, bez ohledu na věk. Druhé vymezení označuje žáka jako dítě, navštěvující základní školu. (PRŮCHA, WALTEROVÁ, MAREŠ, 2001) Každý žák je individuální osobností a tím také vnáší svou autentickou složku třídního klimatu. Práce se zabývá klimatem na malotřídních školách, dotýká se tedy především dětí v období mladšího školního věku. V tomto věku je pro žáky velmi důležitá osobnost učitele. Děti se postupně seznamují s novými pravidly a tvorbou skupinové struktury, především tedy v 1. a 2. ročníku. Právě chování učitele mnohdy ovlivňuje myšlení a chování dětí ve třídě. Zaujme-li k někomu negativní či pozitivní postoj, můžeme očekávat, že ho budou žáci napodobovat. Učitel na prvním stupni má větší příležitost k tomu, aby žáky rozvíjel, ovlivňoval jejich reakce a naučil je přijímat jeho požadavky a záměry. Ovšem

neměl by sklouznout k využívání tohoto privilegia. Má-li třída dobré vedení, může to mít příznivý vliv na atmosféru či klima v dané třídě. (ČAPEK, 2010)

Klima třídy může být díky žákům velmi pestré, jelikož je každý žák jedinečný. Každý jedinec má individuální charakteristiku, různé schopnosti, zájmy či vlastnosti. Navzájem se ovlivňují, vstupují do společných vztahů, spolupracují, případně soutěží. Důležitou roli při tvorbě klimatu hraje počet aktivních a pasivních žáků, dominantních a podřízených, tvořivých, atd. Další podíl zde hraje také počet dívek a chlapců, sociální nebo etnická struktura třídy. Každá třída, kterou žáci navštěvovali, se chová jinak. Chování se v hodinách, o přestávkách či po skončení vyučování vůči svým členům, se může projevat v různých třídách odlišně. Jsou třídy, kam žáci chodí s radostí a mnohdy si ani nevšimnou, že je konec vyučování a nálada je zde v naprostém pořádku. Na druhou stranu se mohou vyskytnout ve třídě jedinci, jež budou diktovat ostatním, co smí a nesmí dělat. Zde můžou být někteří žáci nešťastní. Postoje a projevy žáka vůči ostatním spolužákům, či učitelům, se během školní docházky mění, tím se může změnit také charakter třídy v jednotlivých obdobích, které na sebe vzájemně působí. (VYKOPALOVÁ, 1992)

2.3 Rodiče – spolutvůrci třídního klimatu

Rodiče nejsou považováni za přímé aktéry třídního klimatu, ale můžeme je považovat za spolutvůrce. Je důležité, aby byli rodiče zapojeni (pokud možno aktivně) do výchovně-vzdělávacího procesu na školách. Právě rodiče jsou vnějšími pozorovateli, kteří dozorují a v lepším případě vnáší své názory a připomínky. Velmi pozitivním přístupem je spolupráce se školou či třídou nad rámec svých povinností. Například při organizování mimoškolních, ale i školních aktivit. K příznivému vývoji klimatu může postačit i návštěva rodičovských schůzek či konzultačních hodin. Vůbec jakákoliv komunikace rodiče s učitelem, je nápomocna. Když je učitel seznámen např. s rodinnou situací a může dítěti pomáhat. Na druhou stranu i rodiče mají na učitele určité požadavky, jako např. otevřenost, diskrétnost, ochotu, zájem udělat si čas, nevidět na dítěti „jen to špatné.“ I učitel od rodičů vítá spíše otevřenost a ochotu komunikovat. (FIALOVÁ, MATÝSKOVÁ, 2007) Jak uvádí Čapek,

je pro pedagogy dobrou zprávou, jestliže prokazují zájem a svým potomkům jsou nápomocni. Rodič, ale může být taky tím, kdo ovlivní klima negativním způsobem – velmi ambiciózní rodiče, kteří své touhy po dokonalosti a preciznosti přenáší na dítě, což může vést k jeho přetížení, rodiče mluví negativně o učiteli či o škole, srovnávají své děti s ostatními (jaké kdo má oblečení, aktovku, aj.) a snaží se být těmi nejlepšími, problémy v rodině mohou vést ke zhoršení prospěchu či nezájmu, a další.

U většiny rodičů se však setkáváme s respektem školy i odbornosti učitelů a mnohé nechávají na řešení škole. Pokud mají vhodné připomínky, je to pro školu, učitele či žáky samotné jen přínosem. Jak můžeme rodiče přimět ke spolupráci? Záleží pouze na nich, zda se aktivně zapojí a budou spolupracovat se školou nebo s pedagogy. U učitelů je důležitá profesionalita, vhodná komunikace s rodiči, optimismus a pozitivní postoj, vstřícnost. (ČAPEK 2010)

Jak vyplývá z předešlého, na tvorbě třídního klimatu se podílí nejen samotní žáci, ale i jejich učitelé a rodiče či zákonní zástupci žáka. Jestliže ve třídě převažuje pozitivní klima, prospívá to všem jeho aktérům. Učitelé se dále snaží o seberealizaci, využívají možnosti dalšího vzdělávání, aby mohli být co možná největší a nelepším přínosem pro své žáky. Žáci vnímají i celkově školu jako pozitivní, odbourávají své negativní postoje ke škole či třídě. Začnou se chovat zodpovědněji, nebojí se otevřeně projevit svůj názor, vědí, že je jim poskytnuta možnost seberealizace, atd. Rodiče se více zajímají o program školy, vidí, že jejich dítě je ve škole spokojeno.

3 Malotřídní školy

Pojem malotřídní škola je známý a obvykle spojený s venkovským prostředím. Na venkově se typ této školy objevuje především z důvodu malého počtu dětí. V takovém případě, se dva, případně tři ročníky spojí do jednoho a žáci jsou vyučováni souběžně. Můžeme se setkat s pojmem malotřídní škola i málotřídní, oba dva termíny jsou správné.

Autoři pedagogického slovníku uvádí, že malotřídní škola je taková, kde jsou žáci dvou nebo více ročníků vyučováni ve společné učebně. Ústav pro informace ve vzdělávání klasifikuje základní školu 1. stupně za malotřídní (tj. jednotřídní až čtyřtřídní), jsou-li minimálně v jedné třídě vyučováni žáci dvou nebo více ročníků. Vyučuje-li se každý ročník v samostatné třídě, jedná se o školu plnotřídní. (PRŮCHA, WALTEROVÁ, MAREŠ, 2001)

Trnková vymezuje pojem malotřídní škola jako typ neúplně organizované základní školy, pouze s jedním stupněm, mající méně než 5 ročníků. Alespoň v jedné třídě se musí vyučovat dva různé ročníky. V České republice i ve většině evropských zemí, může být takovým způsobem organizován pouze první stupeň. Malotřídky jsou školy, které většinou najdeme na venkově.²

Přestože malotřídní školy u nás nejsou žádnou novinkou, ve školském zákoně č. 561/2004 Sb., se o nich nedočteme. Bližší informace nám podávají až pozdější vyhlášky, které tento zákon upravují. Vyhláška o základním vzdělávání a některých náležitostech plnění povinné školní docházky č. 48/2005 Sb., v § 5 a 2. odstavci, zmiňuje sloučené třídy. „*Na prvním stupni školy lze do jedné třídy zařadit žáky z více než jednoho ročníku prvního stupně. Na druhém stupni školy nelze do jedné třídy*

---

² Městské malotřídky v České republice nejspíš nenajdeme. Ale můžeme uvést například Finsko, kde jsou málotřídní městské školy pro švédsky mluvící minoritu. (TRNKOVÁ, 2010)

zařadit žáky z více než jednoho ročníku druhého stupně. Do jedné třídy nelze zařadit žáky prvního a druhého stupně.“

„Současná česká legislativa nepracuje s pojmem malotřídní. Místo něj používá pojem škola tvoření jednou, dvěma... třídami prvního stupně (Vyhláška č. 48/2005 Sb.).“ (TRNKOVÁ, 2010, s. 13)

V zahraničí se s pojmem malotřídní škola nesetkáme, používají názvy kombinované nebo smíšené třídy. Dále se tento typ školy může nazvat jako malá škola. Mezi zahraniční ekvivalenty řadí Trnková (podle Průchy) například:

- *„Angličtina: small school with composite classes (se smíšenými třídami) nebo i multilevelled school.*
- *Němčina: kleine Grundschule nebo Kleinschule mit Klassen mit mehreren Schulstufen.*
- *Francouština: petit école primaire.“* (TRNKOVÁ, 2010, s. 12)

Malotřídní školy jsou specifické nejen stylem výuky a netradiční organizací tříd, ale také svým umístěním. Školy se spojenými ročníky se většinou nacházejí na vesnicích s malým počtem obyvatel. Takový typ školního zařízení navštěvují převážně děti z dané vesnice či nejbližších přilehlých oblastí, kde škola není vůbec. Malotřídní školy zajišťují kromě výuky také řadu zájmových kroužků, což zajišťuje žákům větší možnosti dalšího rozvoje.

Podle Nelešovské byla malotřídní škola typicky vesnickou školou, která prošla dlouhodobým vývojem s četnými reorganizacemi a úpravami. Uvádí, že za malotřídní školu se považuje taková škola, která má v jedné třídě více než jeden ročník žáků. Takové ročníky tvoří jednotlivá oddělení. K malotřídním školám patří školy dvoutřídní, trojtřídní a čtyřtřídní. Dnes jsou nejčastěji školy dvojtřídní a trojtřídní. Cíle a úkoly tohoto typu školy jsou totožné s cíli a úkoly školy plně organizované. Nelze se setkat se školou, kde by došlo k úpravě učebních osnov nebo snížením požadavků. I malotřídní škola musí co nejlépe připravit žáky, aby úspěšně zvládli přechod mezi jednotlivými ročníky, ale také mezi jednotlivými stupni základní školy. Malotřídní školy využívají stejné učební plány a osnovy, jako 1. – 5. ročník

běžné základní školy. Rozdílnost se může projevit spíše v organizaci výuky a v hledání vhodných forem výchovné a vzdělávací činnosti. (NELEŠOVSKÁ, 2005)

3.1 Vyučování na malotřídní škole

K tématu malotřídních škol se dnes lidé staví protichůdně. Jak popisuje Emmerová, tak názory na tento typ školy jsou protichůdné. Jedna část vnímá „malotřídky“ jako ideální místo, které je malé a přehledné, tudíž vhodné pro první setkávání se dítěte se soustavným vzděláváním. Panuje zde také názor, že atmosféra na těchto školách je spíše rodinná. Žáků ve třídě je sice menší počet, ale za to se zde potkávají dva různé ročníky, kdy mezi žáky dochází ke vzájemné spolupráci a k navázání jiných sociálních vazeb, než je k tomu v běžných základních školách. Na straně druhé se najdou i kritici takového vzdělávání, kteří považují malotřídní za neefektivní. Často je zpochybňována úroveň znalostí žáků, ve srovnání s běžnou plnětřídní³ ZŠ. Kritizována bývá také ekonomická stránka, kdy je škola z velké části podporována obcí, aby byla zajištěna dostatečně jak finančně, tak materiálně.

Malotřídní školy jsou z hlediska pedagogického plnohodnotné instituce, které poskytují všestranné rozvíjející vyučování. Jednotlivé třídy mají menší počet žáků, tudíž je zde pro učitele větší možnost se více věnovat jednotlivým žákům, ti dostávají i více příležitosti se verbálně vyjádřit. Třídu může vést učitel snadněji ke spolupráci, toleranci a sounáležitosti než ve třídách s větším počtem žáků. Jak již bylo řečeno, žáci se učí navzájem také sami od sebe, jelikož třídy jsou věkově smíšené. Mohou tedy během vyučování zachytit informace a vědomosti, které jsou určené starším spolužákům. Na druhé straně je při vyučování na malotřídní škole vyžadována od žáků větší samostatnost, kterou učitelé u nich organizují buď

---

³ Plnětřídní základní škola je ta, která má pro každý roční vytvořenou alespoň jednu třídu.

jednoduchými úkoly pro jednotlivce či spolupráci ve skupinách. Během této doby se věnuje výkladu u dalšího ročníku. Výuka na malotřídní škole klade také určité nároky na učitele. Organizace a příprava hodiny je o něco náročnější, poněvadž musí realizovat výuku dvou nebo někdy i více ročníků. Měl by se snažit hledat co nejlepší poměr přímé a samostatné práce žáků, používat aktivizující metody, atd.

Budova malotřídní školy je většinou malá a přehledná. Všichni se zde mezi sebou velmi dobře znají a jsou ve větším a bližším kontaktu než žáci na větších školách. I pedagogický sbor je zde povětšinou velmi malý, tudíž zde vztahy mohou být bližší a otevřenější. (EMMEROVÁ, 2013)

Podle Tupého platí obecné zákonitosti vyučovacího procesu, jak v pro školy plně organizované, tak i pro malotřídní školy a to v plné míře. Nesouhlasí proto s názory, že je třeba v malotřídních školách vyučovat jinak než na školách plně organizovaných. U obou typů škol se jedná o proces, jenž je cílevědomě uskutečňovaný. Jde tedy o to, přivést žáka k osvojení vědomostí a dovedností, rozvíjet aktivitu a samostatnost.

Organizace vyučování na malotřídní škole může probíhat následujícími způsoby:

- Vyučování v odděleních: jednotlivá oddělení tvoří jednotlivé ročníky, které jsou vyučovány podle učebních osnov. Jelikož učební osnovy na malotřídní škole se plně shodují s osnovami plně organizované školy, neleze očekávat úpravy, které by vedly k redukci osnov.
- Vyučování v běžích: bylo využíváno na malotřídní škole v minulosti. Učební osnovy byly společné pro několik ročníků a všichni žáci se učili učivo všech

ročníků, které tvořili oddělení. Pokud bylo oddělení rozděleno na dva ročníky, tak i učební osnova se rozdělovala na dva běhy.⁴

Při vyučování na malotřídní škole se při vyučování střídají nejčastěji dvě formy práce. Při hodině učitel pracuje přímo s jedním oddělením a druhé oddělení pracuje samostatně. U přímého vyučování učitel působí na žáky bezprostředně. Vysvětluje nové učivo a snaží se žákům vštípit základy správných dovedností a návyků, učí je pracovat samostatně. Přímé vyučování se využívá především při vytváření nových vědomostí, dovedností a návyků. Volba této formy výuky vyplývá především z obtížnosti učiva, z věkových a individuálních zvláštností dětí. Samostatná práce žáků by měla mít stejný vzdělávací i výchovný charakter, jako přímé vyučování. Rozdíl spočívá v tom, jakým způsobem je žák ovlivňován, jak je veden a jak pracuje. Učitel při samostatné práci působí na žáky díky zadaným úkolům, jenž se snaží vyřešit, samozřejmě pod jeho vedením. Samostatná práce by měla vést k aktivnímu myšlení, aktivitě, vynalézavosti, vytrvalosti a iniciativě žáků, neměla by se stát pouhým doplňkem přímého vyučování. Cílem samostatné práce může být upevňování a prohlubování nových vědomostí, zdokonalování se nebo opakování již dříve probraného učiva.

Vyučování dvou a více oddělení současně, je možné jen střídáním přímého vyučování se samostatnou prací. Každý předmět vyžaduje jiné členění vyučovacích hodin. (NELEŠOVSKÁ, 2005)

---

⁴ V oddělení o dvou bezích se v jednom školním roce vyučovalo podle učební osnovy běhu A, v dalším roce podle běhu B, další rok opět podle běhu A, atd.

4 PRAKTICKÁ ČÁST

4.1 Cíle výzkumu

Názor na malotřídní školy je mezi veřejností a rodiči často negativní či rozpolcený, kdy neví, zda považovat tento typ školy, jako plnohodnotnou formu vzdělávání. Byť mají malotřídní školy u nás velkou tradici, jejich kořeny sahají až do 30. let 20. století. Především se rodiče obávají, aby byla výuka kvalitní, vzdělanost pedagogů dostatečná, styl výuky vhodný pro jejich dítě, atd. Dnes již na řadách škol mají rodiče možnost nahlédnout do výuky, aby měli jasnou představu o tom, jak taková výuka na malotřídní škole probíhá.

Cílem mé praktické části bylo zjištění třídního klimatu na malotřídních školách, v porovnání s klimatem třídy na běžné základní škole. Zmapovala jsem reálné třídní klima na obou typech škol. Dalším cílem mé práce je najít rozdíly mezi školami malotřídními a běžnými ZŠ, ale také objevit společné prvky, které se nebudou lišit.

4.2 Popis výzkumné metody

Pro empirickou část jsem zvolila kvantitativní metodu za pomoci dotazníků. Vzhledem k tomu, že dotazník je jako způsob měření třídního klimatu dobře využitelný. Jelikož sama učím na malotřídní škole, našla jsem si v okolí další dvě a jednu běžnou základní školu, které jsem požádala o spolupráci. Osobně jsem neměla možnost žákům předat dotazníky, ale předání zprostředkovali učitelé, kteří jsou v daném ročníku třídními učiteli. Každý dotazník obsahoval nejen otázky, ale také vysvětlení, k čemu dotazník slouží a hlavně, že nejde o žádnou zkoušku.

4.2.1 MĚŘENÍ KLIMATU – Dotazník MCI

B. J. Fraser a D. L. Fisher jsou autoři dotazníku My Class Inventory, který byl vyvinut jako jedna z metod pro poznávání klimatu třídy na základní škole. Dotazník má jednoduchou konstrukci a způsob vyhodnocování, proto je mezi učiteli oblíben. Díky jeho výsledkům má učitel možnost zasáhnout do klimatu třídy tak, aby více odpovídalo jeho zájmům, či zájmům žáků.

Tato metoda se u nás nazývá jako „Naše třída“ a je určena žákům 3. – 6. tříd základních škol. Dotazník MCI je sestaven tak, aby minimalizoval únavu žáků při jeho vyplňování, a obsahuje pět škál. (LAŠEK, 2001)

Metoda tohoto dotazníku je určena pro žáky od 8 do 12 let. Obsahuje 25 otázek, které zjišťují 5 proměnných třídního klimatu:

1. *„Spokojenost ve třídě: zjišťuje se vztah žáků k jejich třídě, míra upokojení z pobytu ve škole, pohody.*
2. *Třenice ve třídě: zjišťují se komplikace ve vztazích mezi žáky, míra a častost napětí a sporů, rvaček a nevhodného sociálního chování.*
3. *Soutěživost ve třídě: zjišťují se konkurenční vztahy mezi žáky, míra snad po vyniknutí, prožívání školních neúspěchů.*
4. *Obtížnosti učení: zjišťuje se, jak žáci vnímají nároky školy, nakolik se jimi učení zdá obtížné, namáhavé.*
5. *Soudržnost třídy: zjišťuje se míra přátelských a nepřátelských vztahů mezi žáky, míra pospolitosti dané třídy.*
6. *Tato metoda má dvě formy: aktuální a preferovanou. Aktuální odráží současný stav, preferovaná ukazuje přání žáků v jednotlivých oblastech.“*
(ČAPEK, 2010, s. 110)

4.3 Formulace předpokladů

Pro výzkum jsem zvolila následující předpoklady:

- Předpoklad č. 1: Předpokládám že, žáci na malotřídní škole vnímají školní prostřední pozitivněji.
- Předpoklad č. 2: Předpokládám že, u žáků na malotřídní škole se vyskytuje méně kázeňských problémů.
- Předpoklad č. 3: Předpokládám že, soutěživost u žáků se bude shodovat, neboť se u každého jedince projevuje alespoň trocha soutěživosti.

4.4 Popis výzkumného vzorku

Ke svému výzkumu jsem si vybrala tři malotřídní školy a jednu běžnou (plnětřídní) základní školu. Všechny školy se nacházejí v Jihomoravském kraji a jsou v rozmezí cca 12 kilometrů. Osobně učím na jedné z vybraných malotřídních škol. Výzkum probíhal na přelomu měsíců září a říjen 2015. Dotazníky byly určeny žákům 3. – 5. ročníku.

Celkem jsem rozdala 114 dotazníků. Vyplněných se mi vrátilo 95, což je 83,3%. Počet dotazníků byl rozdán přesně podle počtu žáků ve třídě. Nevyplnění všech dotazníků je způsobeno absencí žáků ve škole, v den, kdy se dotazníky vyplňovaly. Velmi mě potěšila ochota a vstřícnost učitelů, kteří mi pomohli při sběru dat. Z důvodu anonymity škol jsem použila označení základní škola A, B, C a D.

4.4.1 Základní informace o školách, které se účastnili výzkumu.

Malotřídní školy

- Základní škola A: Škola rodinného typu, která se nachází v blízkosti lesa. Vyučují zde 1. – 5. ročník. ZŠ je trojtřídní, kdy první ročník je vyučován samostatně, a v dalších dvou třídách jsou ročníky spojené. V budově školy se nachází také družina, jídelna, tělocvična a místní knihovna. Školu navštěvuje celkem 36 dětí. Žáků 3. – 5. ročníku je 17.
- Základní škola B: Škola je v integraci s mateřskou školou, ale každá má svou budovu. Společné prostory, které sdílí, jsou jídelna, tělocvična a zahrada. Škola má dvě třídy, v jedné jsou vyučováni žáci 1. a 2. ročníku, ve druhé, žáci 3. až 5. ročníku. Celkem škola čítá 28 žáků.
- Základní škola C: Škola je příspěvkovou organizací zřízená obcí. Budovu sdílí společně s jídelnou, kuchyní a jedním oddělením MŠ. Škola má dvě třídy, ročníky jsou vyučovány následovně 1. a 2. ročník; 3. a 4. ročník. Od páté třídy musí žáci dojíždět do okolních vesnic. Ve druhém ročníku je také jeden integrovaný žák, kterému pomáhá asistentka pedagoga. Celkem škola má 21 žáků, z toho devět v 1. a 2. ročníku a dvanáct ve 3. a 4. ročníku.

Běžná základní škola

- Základní škola D: Poskytuje vzdělání žákům prvního a druhého stupně. Školu navštěvují především žáci ze obce, ale dojíždějí do školy také žáci z blízkých obcí. Školu tvoří 10 tříd a 2 oddělení školní družiny. Celkem školu navštěvuje 196 žáků, z toho na prvním stupni je 124 žáků.

4.5 Vlastní výzkumné šetření

Vyhodnocování dotazníků bylo díky odpovědím „ano – ne“ v celku jednoduché a přehledné. Ani v jednom případě jsem se nesetkala, že by byla odpověď vynechána nebo byly zaškrtnuté odpovědi dvě.

Jak jsem již uváděla, otázky byly rozděleny do pěti okruhů – spokojenost ve třídě, třenice ve třídě, soutěživost, obtížnost učení a soudržnost třídy. Následné výzkumné šetření bude vyhodnoceno v tabulkách, ve kterých bude srovnávána běžná základní škola a malotřídní škola.

Dotazníky jsem vyhodnocovala pomocí aritmetického průměru u každé z pěti proměnných. Hodnota každé proměnné se pohybuje od 5 bodů (minimum) do 15 bodů (maximum).

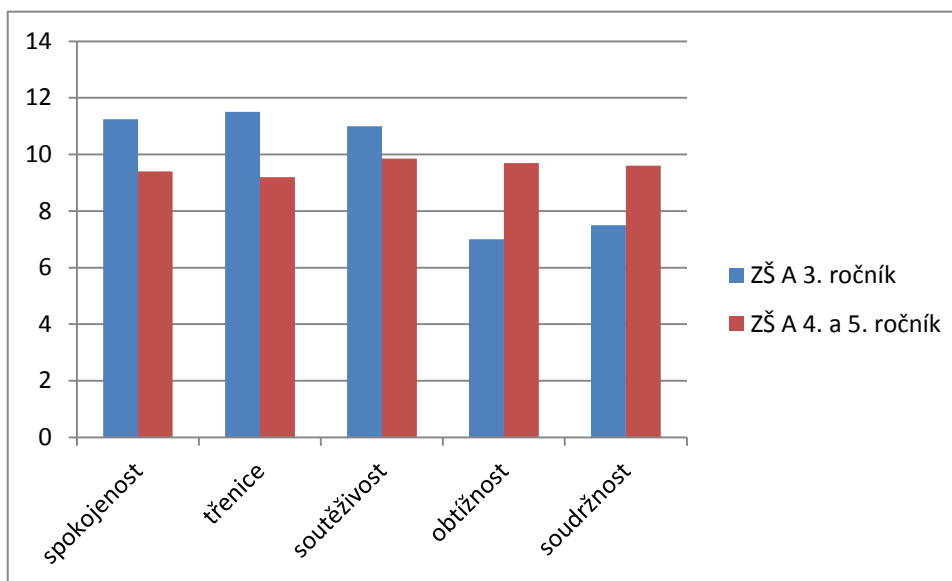
„Podle povahy jednotlivých proměnných, které charakterizují klima školní třídy, nám vypočtená hodnota signalizuje, zda je klima spíše příznivé nebo nepříznivé. Čím vyšší hodnoty vycházejí u proměnných typu spokojenost, soudržnost, tím lépe, čím vyšší hodnoty vycházejí u proměnných typu třenice, soutěživost, obtížnost, tím hůře. O ideálním klimatu svědčí vysoké hodnoty vypočtené za celou třídu u spokojenosti a soudržnosti a nízké hodnoty vypočtené za celou třídu u třenic, soutěživosti a obtížnosti učení.“ (LAŠEK, 2001)

Základní škola A

Spojení tříd je zde 2. a 3. ročník, 4. a 5. ročník. Celkem se dotazníkového šetření zúčastnilo 16 žáků. Třetí ročník bude vyhodnocen samostatně, a to z toho důvodu, že dotazník byl určen žákům 3. – 5. ročníku.

Tabulka 2: Základní škola A

Základní škola A		
	3. ročník	4. a 5. ročník
spokojenost	11,25	9,4
třenice	11,5	9,2
soutěživost	11	9,85
obtížnost	7	9,7
soudržnost	7,5	9,6

Graf 1: Základní škola A

Spokojenost:

Z dotazníku lze vyčíst, že děti jsou ve třídě spokojeni. Větší míra pohody vládne u žáků třetího ročníku. Čtvrtý a pátý ročník vykazuje jistý pokles, což může znamenat jistý problém v míře spokojenosti a pohody u žáků. Nicméně se u obou tříd hodnoty pohybují kolem průměru.

Třenice:

Aby nám křivka vykazovala co nejvíce pozitivní klima, měly by být hodnoty co nejnižší. Jak můžeme vidět v grafu, tak třetí ročník má celkem vysokou míru třenic, tudíž zde ve větší míře dochází ke sporům či komplikacím ve vztazích. Ale i přes to jsou žáci ve třídě spokojeni. Mírnější pokles pod průměr vidíme u žáků čtvrtého a pátého ročníku.

Soutěživost:

V obou třídách dochází k jisté míře soutěživosti, ale nedochází zde nějakým znatelným způsobem k rivalitě mezi žáky. Nebo k nějakému povyšování se nad ostatní. Důležité je, aby byla soutěživost vnímána spíše jako motivace k dalším výkonům než jako snaha vyniknout nad druhé.

Obtížnost:

Čím nižší hodnota je vypočítána, tím lépe. Pro žáky třetího ročníku není učivo nějak zvláště obtížné. U žáků čtvrtého a pátého ročníku, již hodnoty mírně stouply, ale pořád jsou pod hranicí průměru. Což je způsobeno tím, že jsou starší, učivo je náročnější, tudíž i nároky na samotné žáky se zvyšují. Nicméně i přes to, vnímají učivo jako mírně obtížné.

Soudržnost:

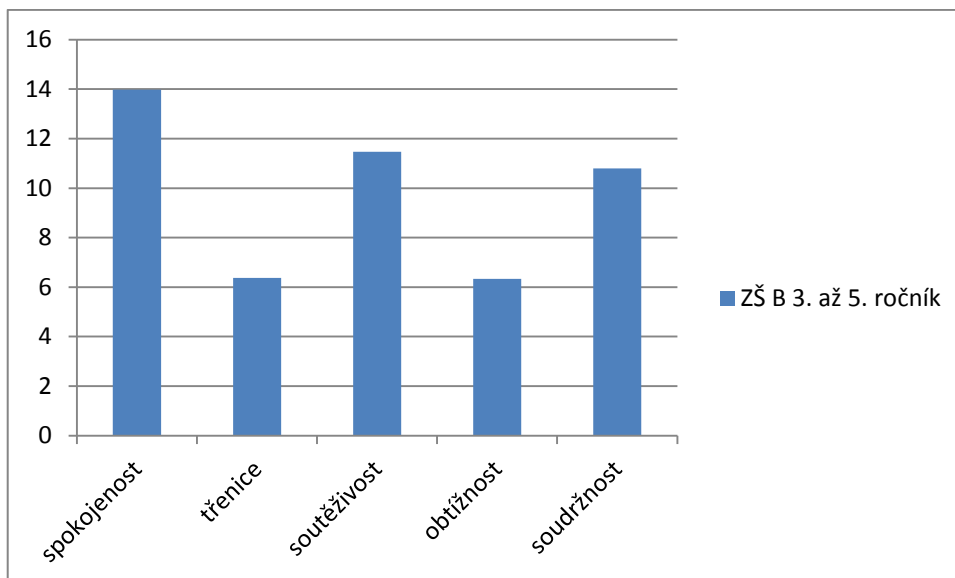
Zajímavé jsou zde výsledky především třetího ročníku. Žáci jsou ve třídě spokojeni, ale cítí se spíše jako nesoudržná třída. Pravděpodobně zde dochází i k nepřátelským vztahům mezi sebou. Což by mohlo souviset i se zvýšenou mírou soutěživosti. Naproti tomu u žáků čtvrtého a pátého ročníku, je vnímána soudržnost a přátelské vztahy mezi sebou o něco pozitivněji.

Základní škola B

Základní škola B je školou dvojtřídní. Jedna třída je tvořena žáky 1. a 2. ročníku. Druhou třídu navštěvují žáci 3. až 5. ročníku. Jelikož hodnotíme klima třídy, budou všechny tři ročníky vyhodnoceny společně. Dotazníkového šetření se zúčastnilo 17 žáků.

Tabulka 3: Základní škola B

Základní škola B	
	3. až 5. ročník
spokojenost	13,98
třenice	6,37
soutěživost	11,47
obtížnost	6,34
soudržnost	10,8

Graf 2: Základní škola B

Spokojenost:

Proměnná týkající se vztahů mezi žáky a míry spokojenosti vykazuje vysokých hodnot, což znamená, že žáci se zde cítí velmi spokojeni. Ve třídě panuje především pohoda. Žáci se zde necítí nespokojeně nebo nešťastně.

Třenice:

Ve třídě se objevují komplikace mezi žáky velmi minimálně. Žáci zde necítí napětí, nedochází zde ke sporům, či rvačkám.

Soutěživost:

Můžeme zde zaznamenat vyšší míru soutěživosti, ale vzhledem k hodnotám u ostatních hledisek, ji lze považovat, za zdravou soutěživost, která je u dětí v tomto věku naprosto běžná. Pravděpodobně je zde soutěživost brána jako správná forma motivace.

Obtížnosti:

Žáci se k učivu staví jako k méně obtížnému. Nezdá se jim tolik namáhavé, nepřipadají si, že by na ně byly kladeny příliš velké nároky. Přístupují k učivu a výuce velmi pozitivně.

Soudržnost:

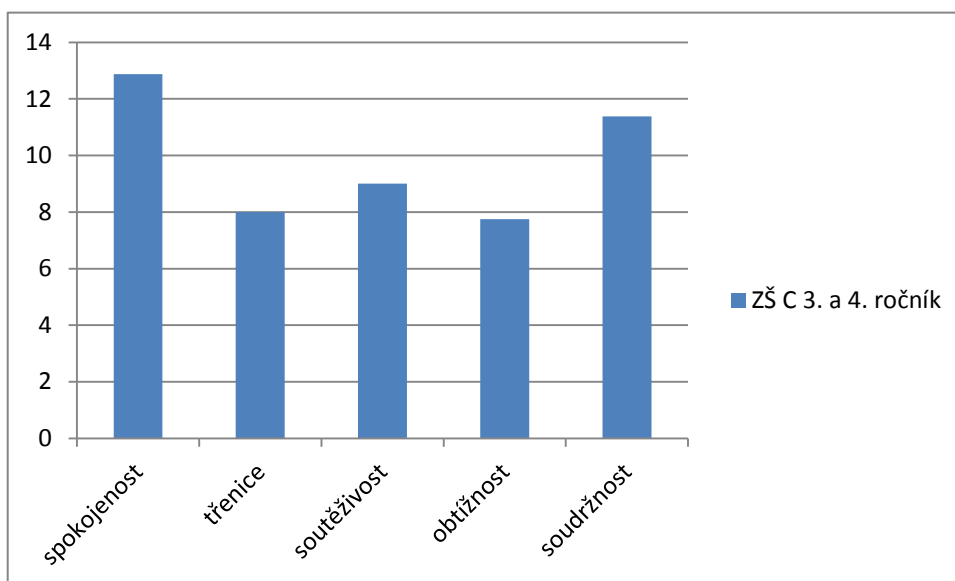
I přes to, že jsou v jedné třídě spojeny tři ročníky, panuje zde vyšší míra soudržnosti, což úzce souvisí se spokojeností ve třídě. Žáci si pomáhají, jsou k sobě ochotní a přejícní. Pravděpodobně zde dochází také k učení se navzájem.

Základní škola C

Základní škola C se skládá ze čtyř ročníků, které jsou spojené do dvou tříd - 1. a 2. ročník, 3. a 4. ročník. Jelikož v dané základní škole učím, mohla jsem také mnohé vyzpovídat. Dotazník vyplnilo 12 žáků.

Tabulka 4: Základní škola C

Základní škola C	
	3. a 4. ročník
spokojenost	12,88
třenice	8
soutěživost	9
obtížnost	7,75
soudržnost	11,38

Graf 3: Základní škola C

Spokojenost:

Vysoká míra hodnot vypovídá o tom, že ve třídě panuje pohoda, žáci jsou zde spokojeni a nedochází zde k žádným závažným komplikacím mezi žáky. Mezi žáky

není velký věkový rozdíl, tudíž si navzájem rozumí a jsou kamarády. Většina dětí do školy chodí ráda, ve škole se jim líbí. Jako v každé třídě se nejde jedinec, který je méně oblíbený, ale nedochází zde k větším rozporům. Ba naopak vládne zde velmi přátelská atmosféra.

Třenice:

Ke třenicím zde dochází velmi málo. Napětí mezi žáky je opravdu minimální, rvačkám se žáci této třídy úspěšně vyhýbají, i když občas dojde ke sporům mezi jednotlivci. I přes to jsou tady všichni mezi sebou kamarádi, a jestliže se vyskytne nějaký problém, hádka nebo spor, velmi rychle na něj žáci zapomínají.

Soutěživost:

U každého jedince se setkáváme s jistou mírou soutěživosti. Ne jinak je tomu u žáků této školy. Děti mezi sebou soutěží, ale nikdo se zde nad nikoho nepovyšuje nebo nezesměšňuje slabší jedince, ba naopak k těm slabším jsou velmi shovívaví a snaží se jim pomoci. Jistá forma soutěživosti žáky především motivuje. Najdou se i takoví žáci, kteří se snaží být nejlepší, ale také velmi rádi pomáhají slabším spolužákům.

Obtížnost:

Tato třída vnímá obtížnost učiva a nároky na ně kladené poměrně kladně. Třída je složena z žáků velmi chytrých, průměrnějších, ale i z žáků velmi slabých. Ti by ocenili učivo samozřejmě lehčí, ale i přesto hodnoty vypovídající z dotazníků, jsou spíše nižší, což vypovídá o tom, že učení není nějak extrémně namáhavé. Ale vše plyne z lidské potřeby mít věci co nejjednodušší.

Soudržnost:

Ve třídě panují velmi dobré přátelské vztahy, což značí i vyšší míru soudružnosti. Žáci se snaží spolupracovat a to jak při hodinách, tak i o přestávkách či v hodině. Nejenom že starší žáci mají potřebu předávat zkušenosti a vědomosti těm mladším, ale i naopak mladší se snaží pomáhat starším, pokud je to v jejich silách. Čím dochází

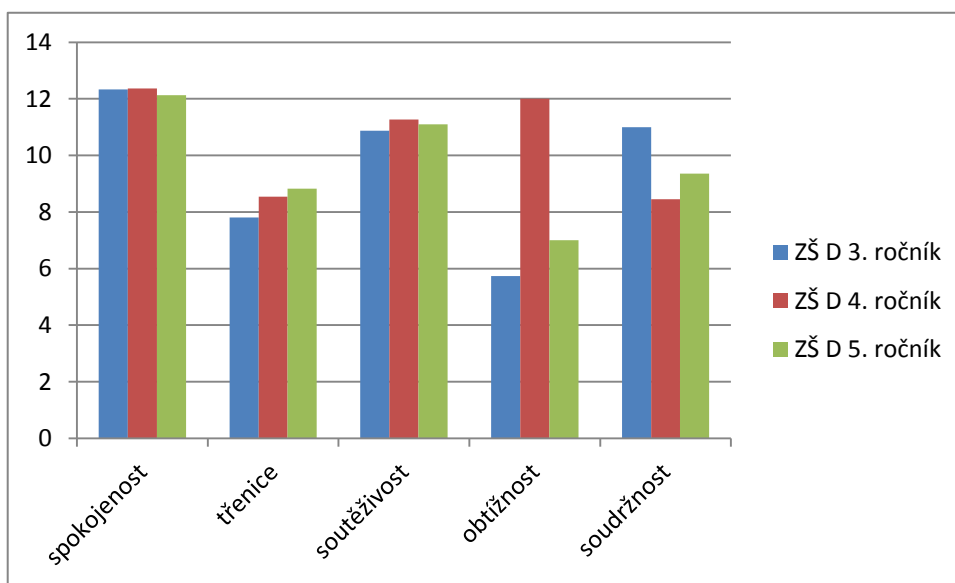
k učení se navzájem a všichni jsou k tomu nápomoci. Taková soudržnost vede i k pozitivnímu ladění třídního klimatu.

Základní škola D

Jde o běžnou základní školu, tedy školu devítiletou. Dotazníkového šetření se celkem zúčastnilo 60 žáků.

Tabulka 5: Základní škola D

ZŠ D			
	3. ročník	4. ročník	5. ročník
spokojenost	12,33	12,36	12,13
třenice	7,8	8,54	8,82
soutěživost	10,87	11,27	11,1
obtížnost	5,73	12	7
soudržnost	11	8,45	9,35

Graf 4: Základní škola D

Spokojenost:

U všech ročníků je zaznamenána vyšší míra spokojenosti. Vypovídá to o tom, že žáci jsou ve třídách spokojeni, panuje zde klidná, pohodová atmosféra. Do své třídy tedy pravděpodobně chodí rádi. Mezi jednotlivými ročníky je pouze malá odchylka, což napovídá nejen pro dobré klima třídy, ale také nahrává dobrému klimatu školy.

Třenice:

Nejmenší pocit napětí a sporů vnímají žáci třetího ročníku. O něco vyšší hodnoty jsou u žáků čtvrtého a pátého ročníku, ale stále vypovídají o malém podílu napětí, rvaček a sporů ve třídě. Žáci nevnímají nějaké extrémně závažné komplikace ve vztazích mezi sebou. Třídy se tedy snaží třenicím mezi žáky úspěšně vyhýbat.

Soutěživost:

Tato proměnná vykazuje výsledky mírně nad průměr. Můžeme tedy usoudit, že míra soutěživosti mezi žáky není závažná. Žáci berou soutěživost mezi sebou jako jistý způsob motivace, stát se lepším. Podporuje tím své výkony, tím nedochází k extrémnímu povyšování se nad ostatní. Přirozené je, že každý by chtěl vynikat, ale nesmí se překročit jistá hranice, být nejlepší za každou cenu. Důležité je dát možnost i ostatním, aby ukázaly, v čem jsou dobří.

Obtížnost:

Žáci třetího ročníku vnímají obtížnost učiva velmi kladně. Učení pro ně bude zábavou, rádi se učí a mají rádi nové výzvy. Žáci pátého ročníku přistupují k učivu také velmi pozitivně a nemyslí si, že vy učivo bylo těžké nebo nároky na ně kladené byly nepřiměřené. Zato u žáků čtvrtého ročníku dochází k velkému rozdílu oproti ostatním. Ti považují učení za namáhavé, nároky jsou pro ně vyšší než by si sami představovali. Otázkou je, zda tahle situace plyne z jejich pohodlnosti nebo z množství učiva, které je jim předkládáno.

Soudržnost:

Proměnná týkající se soudržnosti, je u všech ročníků rozdílná. Nejlepší přátelské vztahy mezi žáky jsou ve třetím ročníku. Koresponduje to s výsledky první hodnoty – spokojenost ve třídě. Žáci se zde cítí velmi dobře, jsou přátelští a přející, což opět napomáhá k tvorbě pozitivního klimatu třídy. U žáků páté třídy dochází k mírnému poklesu, jejich soudržnost vyjadřuje mírně podprůměrné hodnoty, které mohou znamenat drobné nepřátelské vztahy mezi žáky. Ovšem mohou se vyskytovat jen ojediněle. Nejnižší míru soudržnosti vnímají žáci čtvrtého ročníku. Byť jsou ve třídě

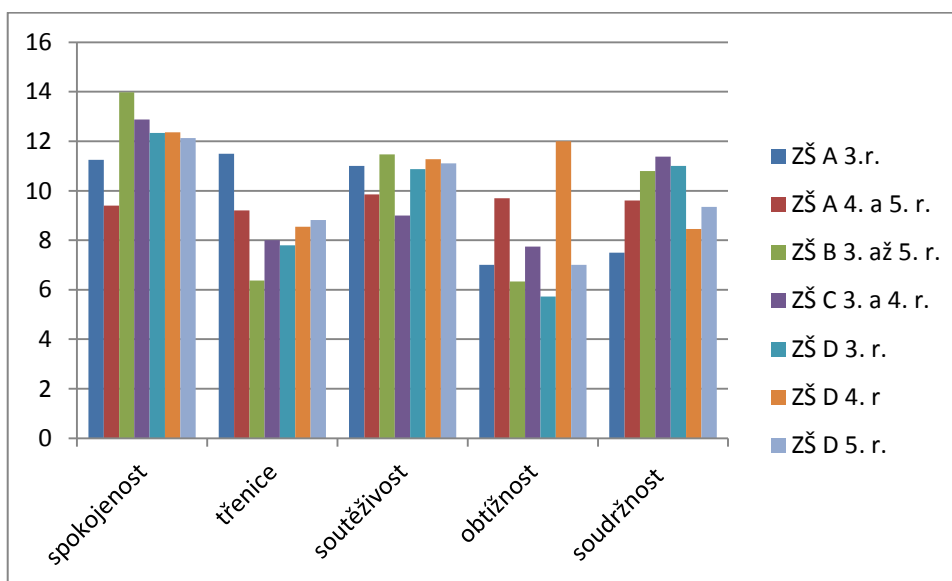
spokojeni, na jejich přátelských vztazích a soudržnosti či spolupráci by měli ještě zapracovat, aby podpořili co nejvíce pozitivní klima školní třídy.

4.5.1 Srovnání zkoumaných tříd

V následující tabulce a grafu jsou porovnány výsledky všech škol a všech ročníků. Vzhledem k tomu, že jsou ve třídách rozdílné počty žáků a jsou srovnávány školy malotřídní s běžnou devítiletou základní školou, mohou být výsledky zkreslené.

Tabulka 6: Celkové shrnutí tříd

	ZŠ A 3.r.	ZŠ A 4. a 5. r.	ZŠ B 3. až 5. r.	ZŠ C 3. a 4. r.	ZŠ D 3. r.	ZŠ D 4. r.	ZŠ D 5. r.
spokojenost	11,25	9,4	13,98	12,88	12,33	12,36	12,13
třenice	11,5	9,2	6,37	8	7,8	8,54	8,82
soutěživost	11	9,85	11,47	9	10,87	11,27	11,1
obtížnost	7	9,7	6,34	7,75	5,73	12	7
soudržnost	7,5	9,6	10,8	11,38	11	8,45	9,35

Graf 5: Celkové shrnutí tříd

Spokojenost:

Z grafu můžeme vyčíst, že nejvíce spokojeni jsou žáci v ZŠ B, následně žáci ZŠ C, které se řadí mezi malotřídní školy, které jsou veřejností docela podceňovány. Naproti tomu žáci ze třetí dotazované malotřídní školy ZŠ A nejsou spokojeni

do takové míry, jako žáci ostatních malotřídních škol a také jako žáci běžné základní školy a to v tomto případě ZŠ D, která vykazuje také vyšší míru spokojenosti svých žáků ve třídách. Ale v průměru jsou žáci malotřídních škol více spokojeni, byť hodnoty běžné školy jsou velmi blízké.

Třenice:

Největší výsky třenic a problémů s nimi spojených se vyskytuje v ZŠ A. Může to vést, společně s nízkou hodnotou u spokojenosti, spíše ke tvorbě negativního třídního klimatu. Žáci ZŠ D vnímají komplikace mezi sebou méně, než na již zmiňované malotřídní škole, ale oproti zbývajícím malotřídním školám, jsou zde třenice častější, a ve všech ročnících přibližně stejně. Méně napětí a sporů vládne u žáků ZŠ C a nejméně třenic, hádek, sporů a rvaček se projevuje u žáků ZŠ B.

Soutěživost:

Nejvíce se soutěživost projevuje u žáků ze školy B, což může být způsobeno rozdílnými věkovými kategoriemi u žáků. Kdy se ti mladší chtějí více vyrovnávat těm starším. Dále se více soutěživosti projevuje u žáků základní školy D. Na ZŠ A jsou více soutěživí žáci třetího ročníku. U žáků čtvrtého a pátého ročníku se soutěživost projevuje méně. Nejméně snahy po vyniknutí a soutěživosti najdeme u žáků ze školy C. Ovšem jistá míra soutěživosti není na škodu, ale zároveň by se žáci měli i učit unést prohru.

Obtížnost:

Nejvíce obtížné učivo vnímají žáci čtvrtého ročníku běžné základní školy, a to s docela velkým rozdílem od ostatních ročníků na obou typech škol. Třetí a pátý ročník ZŠ D vnímá obtížnost velmi dobře a učivo či nároky na ně nepovažují za obtížné. Žáci čtvrtého a pátého ročníku v ZŠ A vnímají učivo náročnější, naopak pro žáky třetího ročníku, této školy je učivo méně náročné. Mírně obtížné považují učivo také žáci ZŠ C, ale zde jsou hodnoty velmi nízké. To platí také pro žáky ze ZŠ B, pro které obtížnost učiva a nároky na ně kladené jsou také snesitelné.

Soudržnost:

Nejvíce soudržní jsou žáci ZŠ C, může to být způsobeno malým počtem žáků ve třídě a přátelskými vztahy, které ve třídě panují. Dle grafu můžeme vidět, že i mezi žáky běžné základní školy, a to konkrétně ve třetím ročníku, vládne soudržnost, hned za nimi se řadí žáci ze ZŠ B, kteří nemají problém v soudržnosti a pospolitosti ve třídě, i přes to, že jsou v jedné třídě společně tři různé ročníky. I mezi žáky čtvrtého a pátého ročníku ZŠ A se projevuje jistá míra soudržnosti, byť jsou ve třídě méně spokojeni. Žáci pátého ročníku ZŠ D jsou již méně soudržní, ale stále se hodnoty drží těsně pod polovinou. O něco méně soudržnosti bychom hledali u žáků čtvrtého ročníku ZŠ D. Nejméně soudržní jsou žáci třetího ročníku ZŠ A, i když ve třídě jsou dle první hodnoty spokojeni.

4.5.2 Shrnutí výsledků výzkumu

Předpoklad č. 1: Předpokládám že, žáci na malotřídní škole vnímají školní prostředí pozitivněji.

Předpoklad číslo 1 se potvrdil, žáci malotřídních škol vnímají školní prostředí pozitivněji, byť ve výsledky nejsou moc rozdílné.

Předpoklad č. 2: Předpokládám že, u žáků na malotřídní škole se vyskytuje méně kázeňských problémů.

Předpoklad číslo 2 se nepotvrdil, nejvíce kázeňských problémů a třenic se vyskytovalo u jedné z malotřídních škol, za ní až následovala škola plně organizovaná.

Předpoklad č. 3: Předpokládám že, soutěživost u žáků se bude shodovat, neboť se u každého jedince projevuje alespoň trocha soutěživosti.

Předpoklad číslo 3 se potvrdil. Všichni žáci jsou alespoň trochu soutěživí.

Dle výsledků nejsou mezi jednotlivými školami nějaké markantní rozdíly. Většina tříd vykazuje prvky spíše pozitivního klimatu. Zásadní rozkol nenastal ani mezi typem škol, tedy školou malotřídní a běžnou školou devítiletou. Všechny školy, které jsem zvolila pro svůj výzkum, jsou školy vesnické. Možná i proto, zde nejsou vidět příliš velká diferencovanost. Nejpříznivější klima dle dotazníků vládne na malotřídních základních školách ZŠ B a ZŠ C. Příznivé klima je také u žáků základní školy D. Pokud bychom měli rozdělit, který ročník dopadl z výzkumu nejlépe (u žáků ZŠ D), pak by pomyslné první místo získal třetí ročník, čtvrtý a pátý ročník má velmi podobné třídní klima. Nejméně příznivé klima ve svých třídách vnímají žáci ZŠ A.

Pozitivní klima je jednodušší vybudovat ve třídách malotřídních škol. Třídy jsou malé, s nízkým počtem žáků. Žáci se většinou znají již od malička, většina z nich společně navštěvovala již školku. Také problémového chování se zde vyskytuje méně, a to díky menšímu počtu žáků, tedy velmi nízké anonymitě. Kdyby žák něco provedl, velmi rychle se to všichni dovědí. Výhodou je také, že se všichni žáci v jedné třídě učí navzájem. Na větších školách je mnohem těžší vytvořit pozitivní klima třídy. Žáci jsou zde většinou z širšího okolí nebo dokonce z okolních vesnic a jejich společné soužití se často omezuje pouze na pobyt ve škole. V rámci jednoho ročníku se vytváří různé skupinky, mezi kterými může docházet k určité rivalitě. Na druhou stranu jsou zde žáci vyučováni samostatně v jednom ročníku. Vysvětluje se zde jen jedno učivo a všichni žáci pracují s jedním materiálem. Pokud je na řadě samostatná práce, všichni pracují v klidu. U malotřídních škol, takový systém práce většinou nelze zařadit. I když jedni pracují samostatně, obvykle nepracují v klidu, protože učitel pracuje s druhým ročníkem. Mnohem složitější je ještě spojení tří ročníků v jedné třídě, kdy učitel si musí velice dobře rozvrhnout práci tak, aby byli všichni žáci zapojeni.

ZÁVĚR

Hlavním cílem práce bylo zjišťování klimatu na malotřídních školách a následné porovnání se školou plně organizovanou. Dalším cílem bylo nalézt rozdíly, mezi oběma typy škol, případně zjistit, kde se žáci cítí lépe.

Řada lidí pochybuje o tom, že by malotřídní škola mohla poskytnout stejně kvalitní vzdělání, jako běžná škola. Dnes se klimatu třídy věnuje mnohem více studií a výzkumů, což se jeví jako velmi využitelné. Nejen pro rodiče, ale také pro učitele samotné, může napomoci k chápání vztahů mezi jednotlivci či pocity jedinců. Věřím, že i má práce bude nápomocna k lepšímu vnímání malotřídních škol a jejich postavení ve společnosti vůbec.

Cílem práce, který se zaměřoval na měření klimatu u malotřídních škol a škol plně organizovaných, případně nalezení rozdílů mezi oběma typy škol, se mi podařilo splnit. Výsledky nejsou možná tak rozdílné, jako jsem očekávala. Kdy jsem se domnívala, že třídy z malotřídní školy budou mít více pozitivnější třídní klima než třídy běžné základní školy. Dvě malotřídní školy dopadly o něco lépe než základní škola plně organizovaná, ale v mém výzkumu se objevila i jedna škola malotřídní, kde by bylo třeba klima třídy pozvednout do pozitivnějšího naladění. Z čehož plyne, že nelze určit, který typ školy je lepší nebo horší. Každá nabízí jiné možnosti a také každý z nás, tedy i žák na 1. stupni, jsme jedinečná a individuální osobnost a proto každému z nás vyhovuje něco jiného.

Pro větší a přesnější výsledky ve zkoumání třídního klimatu, by bylo potřeba rozsáhlejšího výzkumu, na mnohem větším vzorku respondentů. Nicméně si myslím, že práce by mohla poskytnout alespoň malý vhled do problematiky. Věřím že práce bude nápomocna také těm, kteří se rozmyšlí, zda své dítě zapíše do malotřídní školy nebo těm, kteří jsou k malotřídním školám skeptičtí, že jim pomůže k jinému, snad kladnému názoru.

Díky své závěrečné práci, byť neobsáhla komplexně celé téma třídního klimatu na malotřídních školách, jsem měla možnost nahlédnout více do této problematiky a věřím, že mi bude nápomocna pro mé další působení na malotřídní škole.

Seznam použité literatury

ČAPEK, Robert. *Třídní klima a školní klima*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2010, 325 s. ISBN 9788024727424.

FILOVÁ, Hana. Vedení výchovy ve třídě, práce třídního učitele. In HORKÁ, Hana, et al. *Studie ze školní pedagogiky*. 1. Brno: Masarykova univerzita, Pedagogická fakulta, 2009. s. 178. ISBN 978-80-210-4859-1

FIALOVÁ, Ivana a Danuše MATÝSKOVÁ. *Klima na školách*. Vyd. 1. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, 2007, 44 s. ISBN 9788073684204.

EMMEROVÁ, Kateřina. Malotřídky v současném prostředí českého venkova. *Studia paedagogica*, [S.l.], v. 47, n. 3-4, p. 81–96, bře. 2013. ISSN 1803-7437.

GRECMANOVÁ, Helena. K poznatkům o vyučovacím klimatu. In: *Sborník prací filozofické fakulty brněnské univerzity U 9 (2004)*, Brno: MU, 2004b,

GRECMANOVÁ, Helena. *Klima školy*. Vyd. 1. Olomouc: Hanex, 2008, 209 s. ISBN 9788074090103.

HARTL, Pavel a Helena HARTLOVÁ. *Psychologický slovník*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2004, 774 s. ISBN 80-717-8303-X

HERMAN, Marek. *Klima ve třídě je základním tajemstvím pedagogiky*. Vyd. 1. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, 2008, 36 s. ISBN 9788073684211.

HOLOUŠOVÁ, Drahomíra, Dana TOMANOVÁ a Miroslav CHRÁSKA. *Klima současné české školy: sborník příspěvků z 11. konference ČPdS : 14.-15. ledna 2003 Olomouc*. 1. vyd. Brno: Konvoj, 2003, 381 s. ISBN 8073020645.

JEŽEK, Stanislav. *Psychosociální klima školy I*. Brno: [Masarykova univerzita, Fakulta sociálních studií, Katedra psychologie], 2003, 151 s. ISBN 8086633136.

KALHOUS, Zdeněk, Otto OBST a kol. *Školní didaktika*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2002, 447 s. ISBN 80-717-8253-X

KOŘÍNEK, Miroslav. *Didaktika základní školy: celostátní vysokoškolská učebnice pro studenty pedagogických fakult, studijního oboru učitelství pro 1. stupeň základní školy*. 1. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1984, 175 s.

KRYKORKOVÁ, Hana a Růžena VÁŇOVÁ. *Učitel v současné škole*. Vyd. 1. Praha: Filozofická fakulta Univerzity Karlovy v Praze, 2010, 315 s. ISBN 9788073083014.

LAŠEK, Jan. *Sociálně psychologické klima školních tříd a školy*. Vyd. 3. Hradec Králové: Gaudeamus, 2012, 161 s. ISBN 9788074352201.

MAREŠ, Jiří. Sociální klima školní třídy: přehledová studie. Praha: Institut pedagogickopsychologického poradenství ČR, Dotisk 2006. 36, [3] s. ISBN 80-86856-27-5.

MAREŠ, Jiří a Stanislav JEŽEK. Klima školní třídy: Dotazník pro žáky. 2011 In: Národní ústav odborného vzdělávání [online]. [cit. 2014-03-26]. Dostupné z: http://www.nuov.cz/uploads/AE/evaluacni_nastroje/15_klima_skolni_tridy.pdf

MAREŠ, Jiří a Jaro KŘIVOHLAVÝ. *Komunikace ve škole*. 1. Brno: Masarykova univerzita, 1995. ISBN 80-210-1070-3.

NELEŠOVSKÁ, Alena. *Pedagogická komunikace v teorii a praxi*. 1. Praha: Grada, 2005. ISBN 80-247-0738-1.

NELEŠOVSKÁ, Alena a Hana SPÁČILOVÁ. *Didaktika primární školy*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého, 2005, 254 s. ISBN 8024412365.

PETTY, Geoffrey. *Moderní vyučování*. 1.vyd. Praha: Portál, 1996, 380 s. ISBN 80-717-8070-7

PETTY, Geoffrey. *Moderní vyučování: jak získat a udržet spolupráci žáků při výuce*. Vyd. 5. Praha: Portál, 2008, 380 s. Pedagogická praxe. ISBN 978-80-7367-427-4

PRŮCHA, Jan. *Moderní pedagogika*. 4., aktualiz. a dopl. vyd. Praha, 2009, 481 s. ISBN 56 978-80-7367-503-5

TRNKOVÁ, Kateřina. Podmínky vzdělávání na málotřídních školách. Svět výchovy a vzdělávání v reflexi současného pedagogického výzkumu. Sborník příspěvků XV. konference ČAPV. [CD-ROM]. České Budějovice: Jihočeská univerzita, 2007, s. 11. [cit. 2012-03-20]. ISBN 978-80-7040-991-6 Dostupné z: <http://www.phil.muni.cz/wupv/home/veda/dilcivysledky-projektu-malotridni-skoly-v-ceske-republice-analyza-soucasneho-stavu-a-potencialujejich-rozvoje>

TRNKOVÁ, Kateřina, Dana KNOTOVÁ a Lucie CHALOUPKOVÁ. Málotřídní školy v České republice. Brno: Paido, 2010. ISBN 978-80-7315-204-8.

TUPÝ, Karel. *K didaktickým problémům málotřídních škol*. 1. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1978, 145 s.

VALACHOVÁ, Pavla. Málotřídní školy, minulost a současnost. Učitelské noviny. 2005, roč. 2005, č. 10, s. 2. ISSN 0139-5718 Dostupné z: <http://www.ucitelskenoviny.cz/?archiv&clanek=3465&PHPSESSID=37ec0689f51ce06d0c7c7b33b09ac149>

VALIŠOVÁ, Alena a Hana KASÍKOVÁ. *Pedagogika pro učitele*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2007, 402 s. ISBN 9788024717340.

VOMÁČKA, Jiří. *Malotřídní školy: nástin pedagogické problematiky*. Liberec: Technická univerzita, 1995, 120 s. ISBN 8070831707.

VYKOPALOVÁ, Hana. *Sociální klima školní třídy a možnosti jeho ovlivňování*. Olomouc, 1992.

Seznam tabulek, obrázků a grafů

Seznam tabulek:

Tabulka 1: Druhy třídního klimatu	13
Tabulka 2: Základní škola A	32
Tabulka 3: Základní škola B	33
Tabulka 4: Základní škola C	35
Tabulka 5: Základní škola D	37
Tabulka 6: Celkové shrnutí tříd	39

Seznam obrázků:

Obrázek 1: Vyzby atmosféry, klimatu a prostředí.....	16
Obrázek 2: Faktory určující klima třídy	18

Seznam grafů:

Graf 1: Základní škola A.....	32
Graf 2: Základní škola B.....	34
Graf 3: Základní škola C.....	35
Graf 4: Základní škola D.....	37
Graf 5: Celkové shrnutí tříd	39

Příloha

Instrukce k dotazníku:

Dobrý den, prosím Vás po vyplnění následujícího dotazníku.

Každý odpovídejte sám za sebe, neradte se, se svými spolužáky. Důležité je, jak každý z vás vidí svou třídu.

Nejedná se o žádnou zkoušku, nejsou zde dobré nebo špatné odpovědi. Napište, jaká je teď vaše třída, vaši spolužáci. Každou větu si pořádně přečtěte. Odpovídáte „ano“ – „ne“. Pokud souhlasíte s tím, co je tam napsáno, uděláte křížek do políčka ANO, pokud nesouhlasíte, uděláte křížek do políčka NE.

ročník:

Dotazník NAŠE TŘÍDA MCI (autor J. Lašek) ANO NE

(My Class Inventory)

1. V naší třídě baví děti práce ve škole.		
2. V naší třídě se děti mezi sebou pořád perou.		
3. V naší třídě děti mezi sebou často soutěží, aby se dověděly, kdo je nejlepší.		
4. V naší třídě je učení těžké, máme moc práce.		
5. V naší třídě je každý mým kamarádem.		
6. Některé děti nejsou v naší třídě šťastné.		
7. Některé děti v naší třídě jsou lakomé.		
8. Mnoho dětí z naší třídy si přeje, aby jejich práce byla lepší než práce spolužáků.		
9. Mnoho dětí z naší třídy dokáže udělat svou školní práci bez cizí pomoci.		
10. Některé děti z naší třídy nejsou mými kamarády.		
11. Děti z naší třídy mají svou třídu rády.		
12. Mnoho dětí z naší třídy dělá svým spolužákům naschvály.		
13. Některým dětem z naší třídy je nepřijemné, když nemají tak dobré výsledky jako druzí žáci.		
14. V naší třídě umí pracovat jen bystré děti.		
15. Všechny děti z naší třídy jsou mi důvěrní přátelé.		
16. Některým dětem se v naší třídě nelíbí.		
17. Určité děti z naší třídy vždycky chtějí, aby bylo po jejich, aby se jim ostatní děti přizpůsobily.		
18. Některé děti z naší třídy se vždy snaží udělat svou práci lépe než ostatní.		
19. Práce ve škole je namáhavá.		
20. Všechny děti z naší třídy se mezi sebou dobře snášejí.		
21. V naší třídě je legrace.		
22. Děti z naší třídy se mezi sebou hodně hádají.		
23. Několik dětí z naší třídy chce být pořád nejlepší.		
24. Většina dětí v naší třídě ví, jak má dělat svou práci, umí se učit.		
25. Děti z naší třídy se mají mezi sebou rády jako přátelé.		